

Prolog: Skapelsen och synden

”Markens alla buskar fanns ännu inte på jorden och markens alla örter hade ännu inte vuxit upp, för Herren Gud hade inte låtit det regna på jorden och det fanns ingen människa som kunde bruka den. Men en dimma kom upp ur jorden och vattnade hela marken. Och Herren Gud formade människan av jord från marken och blåste in livsande i hennes näsa. Så blev människan en levande varelse” (1 Mos 2:5–7).

Med dessa ord inleds den andra av Gamla testamentets skapelseberättelser. I kapitlet före återfinns den storslagna beskrivningen av hur Gud skapar himmel och jord, men här kan man i stället säga att berättelsen smalnar av. Sökarljuset riktas mot människosläktet – det som enligt föregående kapitel är skapat ”till Guds avbild” (1 Mos 1:27) – och på köpet får vi en av Bibelns allra klarast lysande röda trådar lanserad för oss: Guds relation till oss människor och människornas relationer till varandra.

Det viktigaste vi får veta om människosläktet har med vårt beroende av Gud att göra. Trots vår unika ställning i Guds skapelse är vi i grunden inget annat än stoft. Livet har vi fått som en gåva från Gud, vilket beskrivs som att han blåser in ”livsande” i människans näsa. Och redan här kan man säga att vi som människor sätts in i vårt rätta sammanhang: om vi vill förverkliga oss själva, behöver det ske i relation till den Gud som har skapat oss.

Hur detta liv är tänkt att se ut får vi en föraning om i resten av kapitlet. Vi fortsätter vår läsning: ”Herren Gud planterade en lustgård i Eden, österut, och satte där människan som han hade format. Och Herren Gud lät alla slags träd växa upp ur mar-

ken, ljuvliga att se på och goda att äta av. Mitt i lustgården satte han livets träd och trädet med kunskap om gott och ont” (1 Mos 2:8–9).

I detta paradiset hade vi vår ursprungliga hemvist som människor. Det var fullständig harmoni som präglade tillvaron. Detta innebär också att allt som vi kan läsa om i Bibelns andra kapitel – när vi fortfarande levde i Guds närhet – ligger i linje med Guds vilja för vår existens. Ett närmare studium av texten visar att det här berör ett antal mycket grundläggande områden, och de har varit av betydelse för det vi ska fördjupa oss i i denna bok.

Det första vi kan läsa är att ”Herren Gud tog mannen och satte honom i Edens lustgård för att odla och bevaka den” (1 Mos 2:15). Här kan man säga att Gud bekräftar det förvaltaruppdrag som vi blev tilldelade i kapitlet innan (se 1 Mos 1:28).

Det andra vi kan läsa är att ”Herren Gud gav mannen denna befallning: ’Du kan äta fritt av alla träd i lustgården, men av trädet med kunskap om gott och ont ska du inte äta, för den dag du äter av det ska du döden dö’” (1 Mos 2:16–17). Av detta förstår vi att Guds bud och förbud inte bara är en reaktion på den här världens ondska: De var en del redan av den paradisiska tillvaron. Guds gränsdragningar är helt enkelt givna för att skydda den värld som han har skapat, och utan dessa bud och förbud är paradiset en omöjlighet.

Det tredje vi kan läsa är att mannen och kvinnan behöver varandra. ”Herren Gud sade: ’Det är inte bra att mannen är ensam. Jag ska göra en medhjälpare åt honom, en som är hans like’” (1 Mos 2:18). Vi får anta att vi här möter en beskrivning av skapelsen som är teologisk och existentiell snarare än naturvetenskaplig. Något som rimligen kan sägas om det mesta i den här delen av Guds ord. Men den poäng som författaren vill få fram är tydlig nog: Mänskligheten kan inte förverkliga sig själv

– och ännu mindre föröka sig – utan att bejaka den av Gud initierade indelningen i manligt och kvinnligt. Det är inte bra för mannen – och inte heller för kvinnan – att vara ensam.

Mot bakgrund av detta får vi också ett helt nytt skapelseunder presenterat för oss. Vi läser: ”Då lät Herren Gud en tung sömn falla över mannen. När han hade somnat, tog han ut ett av hans revben och fyllde dess plats med kött. Och Herren Gud byggde en kvinna av revbenet som han tagit från mannen och förde fram henne till honom” (1 Mos 2:21–22).

Det finns mycket i de här verserna som går att snärja in sig i. Var det verkligen så här som kvinnans skapelse gick till? Men i grunden tänker jag att textens budskap är enkelt: Gud skapar kvinnan av mannens revben – den hebreiska texten kan även uttydas ”sida” – för att betona både deras *samhörighet* och deras *jämlikhet*. Som den walesiske 1700-talsteologen Matthew Henry uttryckte det hela: ”Kvinnan skapades av ett revben från Adams sida; inte av hans huvud för att styra över honom, inte heller från hans fötter för att trampas ned av honom, utan från hans sida för att vara hans jämlike, under hans arm för att bli beskyddad och nära hans hjärta för att bli älskad.”¹

När vi ändå tar en titt på hebreiskan kan det vara på sin plats att påpeka att ”medhjälpare” i det här sammanhanget ska förstås som något positivt. På andra ställen i Bibeln är det nämligen just detta ord som används om Herren själv – han som för oss alla är en ”hjälp” i nöden (se Ps 121:1–2 m fl). Därmed finns det inte något nedsättande över Bibelns tal om kvinnan som mannens medhjälpare.

Detta ligger också till grund för det som är mannens lovsång när han får Eva introducerad för sig. ”Äntligen!” säger han. ”Hon är ben av mina ben och kött av mitt kött. Hon ska heta kvinna, för av man är hon tagen” (1 Mos 2:23). Alltså: Vi är samma sort! Vi hör ihop! Vi är lika men ändå olika!

Med detta kan man även säga att scenen är satt för berättelsens höjdpunkt. En fjärde aspekt av paradiset villkor slås nämligen fast i kapitlets avslutande verser: ”Därför ska en man lämna sin far och sin mor och hålla sig till sin hustru, och de ska bli ett kött. Och mannen och hans hustru var båda nakna utan att vara blyga för varandra” (1 Mos 2:24–25).

Äktenskapet mellan mannen och kvinnan är en grundläggande del av Guds skapelseordning. Det är en integrerad del av det paradisiska tillståndet – inte en eftergift för den här världens synd och ondska.

I verserna innan, där kvinnan skapas av mannens sida, får vi även en möjlighet att förstå den existentiella hemligheten bakom äktenskapet. Äktenskapet, säger Skriften, är en *återförening* där det som från början hörde ihop – mannen och kvinnan – på nytt blir förenat i och med kärleksakten. Mannen och kvinnan blir ”ett kött”.

På detta sätt kan mannen och kvinnan fullfölja det som är det första av Guds alla bud till oss människor: ”Gud välsignade dem och sade till dem: ’Var fruktsamma och föröka er, uppfyll jorden och lägg den under er. Råd över havets fiskar, himlens fåglar och alla djur som rör sig på jorden’” (1 Mos 1:28). Precis som Gud har gett mannen och kvinnan livet, kan föreningen dem emellan lägga grunden för nytt liv – för människosläktets fortbestånd.

Och så en sista sak: I paradiset fanns det inte någon blygsel mellan könen. Inte något som skavde, inte något som väckte skam. Förvaltaruppdrag, ja. Bud och förbud, ja. Beroende av Gud och varandra, ja. Men ingen skuld och skam. För att introduceras till dessa mörka begrepp behöver vi i stället ta oss vidare till Första Mosebokens tredje kapitel – det kapitel som skildrar vattendelaren i vad som skulle bli mänsklighetens fortsatta historia, nämligen syndafallet.

”Men ormen var listigare än alla markens djur som Herren Gud hade gjort. Han sade till kvinnan: ’Har Gud verkligen sagt att ni inte får äta av alla träd i lustgården?’ Kvinnan svarade ormen: ’Vi får äta av frukten från träden i lustgården, men om frukten på trädet mitt i lustgården har Gud sagt: Ät inte av den och rör inte vid den, för då kommer ni att dö’” (1 Mos 3:1–3).

Ormen är listig, säger författaren. Han vet att det är effektivare att börja med en försätlig fråga än med ett konfrontativt ifrågasättande. Därför inleder han sin konversation med att så ett frö av tvivel: Har Gud verkligen sagt? Underförstått: Kan man verkligen lita på Gud? Utan tvekan en fråga som är lika aktuell i dag som när den först formulerades.

Nästa drag blir att misstänkliggöra Guds bud och förbud: ”Då sade ormen till kvinnan: ’Ni ska visst inte dö! Men Gud vet att den dag ni äter av den kommer era ögon att öppnas, och ni blir som Gud med kunskap om gott och ont’” (1 Mos 3:4–5).

I och med detta kan man säga att kvinnan betraktar trädet med en ny slags blick. I stället för en sund misstänksamhet mot något som Herren hade varnat henne för, får hon begär till det som ormen lockar med. ”Och kvinnan såg att trädet var gott att äta av och en fröjd för ögat. Trädet var lockande eftersom det gav förstånd, och hon tog av frukten och åt. Hon gav också till sin man som var med henne, och han åt” (1 Mos 3:6).

Konsekvensen av människornas val att inte lyda Guds bud börjar omedelbart att visa sig. Och redan nu är det uppenbart att det som Herren hade tänkt för sina avbilder på jorden kastas över ända: ”Då öppnades ögonen på dem båda, och de märkte att de var nakna. Och de fäste ihop fikonlöv och gjorde sig höftskynken” (1 Mos 3:7). Adam och Eva börjar blygas inför varandra.

Men syndafallets konsekvenser slutar inte heller med detta. Nästa sak vi kan läsa är att människan hamnar i konflikt med sin egen Skapare. "Vid kvällsbrisen hörde de Herren Gud vandra i lustgården. Och mannen och hans hustru gömde sig för Herren Guds ansikte bland lustgårdens träd" (1 Mos 3:8).

Minst lika betydelsefullt för den här bokens innehåll är dock att våra anfäder hamnar i konflikt *med varandra*. Det börjar med att mannen och kvinnan skyller ifrån sig. Och inte minst viktigt: skyller på varandra. "Kvinnan som du satte vid min sida, hon gav mig av trädet och jag åt", säger mannen. Och kvinnan spelar samma skiva: "Ormen förledde mig och jag åt" (1 Mos 3:12–13). Detta är första men långt ifrån sista gången som vi människor försöker fly undan vårt personliga ansvar.

Men den som ytterst sett blev ifrågasatt i och med syndafallet är ändå Herren själv. På hans lott faller det därför att avkunna dom. Eller snarare: att redogöra för vilka konsekvenser som syndafallet måste få.

Även här är det tydligt att en kil har slagits in mellan mannen och kvinnan. Det är också tydligt att det har uppstått en ny form av ojämlikhet mellan könen – en orättfärdig manlig dominans som inte tycktes finnas i den ursprungliga skapelseberättelsen. Som Gud uttrycker det i sina ord till kvinnan: "Jag ska göra din möda stor när du blir havande. Med smärta ska du föda dina barn. Till din man ska din åtrå vara, och han ska råda över dig" (1 Mos 3:16).²

I dessa uråldriga texter förklaras därmed både den allmänna maktkampen mellan könen och de förtryckande patriarkala strukturer som sedan syndafallet har satt sin prägel på den här världen. Ännu tycks det inte vara så att synden har nått sin fulla potential, men redan i nästa släktled kan vi läsa om hur Kain gör sig skyldig till det första mordet. Ytterligare några generationer senare kommer det första fallet av polygami, när Lemek tar sig

fruarna Ada och Silla (1 Mos 4:19). Därefter går det mesta utför (jfr 1 Mos 6:5–7).

Hur ska vi egentligen leva i den värld som träder fram efter det syndafall som våra förfäder gjorde sig skyldiga till? Och hur ska vi agera i vår egenskap av kvinnor och män, så att vi så långt som möjligt kan återspegla det paradistillstånd som vi från början var skapade för? Detta är temat för den bok som vi nu kliver över tröskeln till.